

NAKU

NASJONALT KOMPETANSEMILJØ
OM UTVIKLINGSHEMMING

Utvikling

DESEMBER 2014 NUMMER 4 ÅRGANG 8 WWW.NAKU.NO

TEMA:
**Frihet og
likeverd**

Kronikk: Seniorforsker NTNU Samfunnsforskning Anna M. Kittelsaa
Fra gode intensjoner til bedre levekår?

Bestill gratis abonnement på naku@hist.no

NAKU

NASJONALT KOMPETANSEMILJØ
OM UTVIKLINGSHEMMING

Utvikling kommer ut med fire utgaver i året og abonnement er gratis ved henvendelse til NAKU. Redaksjonen forbeholder seg retten til å korte ned bidrag.

ANS. REDAKTØR

Karl Elling Ellingsen

REDAKTØR

Synnøve Aasan

REDAKSJON

Karl Elling Ellingsen

Kim Berge

Laila Hoff Johansen

Lis Cathrin Stavrum

Kari Wuttudal

Synnøve Aasan

PÅ FORSIDEN

Medlemmer i utvalget som BLD har oppnevnt for å styrke rettighetene for personer med utviklingshemming

BIDRAGSYTERE

Bitten Munthe-Kaas

LAYOUT OG PRODUKSJON

Klipp og Lim AS, Trondheim

FORSIDEFOTO

Bitten Munthe-Kaas

KONTAKT

Redaksjonen tar i mot tips på

TLF. 73 55 93 86

E-POST naku@hist.no

www.naku.no

ISSN

1504-7016

1893-6350 (online)

s. 3 **TRE TETT PÅ**

s. 4 **NYTT OG NYTTIG**

s. 5 **REPORTASJE:**

Nytteeffekten blir testet på Utvalgets anbefalinger

s. 10 **LÆR MER**

s. 11 **ARTIKKEL:**

Mot frihet og likeverd?

s. 14 **KRONIKK:**

Anna Kittelsaa, Seniorforsker, NTNU Samfunnsforskning AS

Leder

Frihet og likeverd

SOLVEIG HORNE

BARNE-,
LIKESTILLINGS OG
INKLUDERINGS-
MINISTER

Vi må bryte tausheten rundt levekårene til utviklingshemmede. Til tross for økt synlighet av mennesker med utviklingshemming er dette en av mine viktigste oppgaver som minister på feltet. Vi trenger kunnskap, vi trenger oppmerksomhet, og vi trenger debatt. Vi må synliggjøre utfordringene som møter utviklingshemmede i dagens samfunn.

Jeg er glad for at det er bred politisk enighet om status, utfordringer og behov for videre innsats på feltet. Styrken i Meld. St. 45 Frihet og likeverd – om mennesker med utviklingshemming er at det er en samlet komité og storting som stiller seg bak den. Det skulle nedsettes et bredt sammensatt utvalg som skal foreslå tiltak som styrker grunnleggende rettigheter til personer med utviklingshemming. Utvalget ble oppnevnt 3. oktober 2014. Utvalget hadde sitt første møte i november, og skal levere sin utredning innen 1. juni 2016. Det er Osmund Kaldheim, rådmann i Drammen, som leder utvalget.

Utvalget skal vurdere hva som har bidratt til å bedre levekårene til mennesker med utviklingshemming siden ansvarsreformen, og skal komme med forslag til konkrete endringer som er nødvendige for å sikre oppfyllelsen av grunnleggende rettigheter til mennesker med utviklingshemming. Det vil være særlig viktig å vurdere tiltak på områdene: selvbestemmelse, rettssikkerhet, kvalitet i opplæringen, deltakelse i arbeid, god helse og omsorg. Utvalget skal også vurdere om mennesker med

utviklingshemming får oppfylt retten til privat- og familieliv.

Vi har lagt vekt på at utvalgsmedlemmene skal ha nødvendig kompetanse for å oppfylle mandatet. Det er tatt hensyn til lovregler om kjønnsbalanse i offentlige utvalg, aldersmessig og geografisk spredning, og at innvander- og barneperspektivet ivaretas. Det ble innhentet forslag til medlemmer fra mange hold, blant annet paraplyorganisasjonene på feltet. Også enkeltpersoner og organisasjoner sendte inn forslag. Alle forslag ble nøye vurdert.

I ettertid er det kommet kritikk mot sammensetningen av utvalget. Jeg er trygg på at vi har et utvalg som samlet har den nødvendige kompetansen til å gjøre en god jobb. Jeg er glad for at mandatet for utvalget er blitt godt mottatt.

Vi arbeider nå for å sette sammen en referansegruppe som skal bistå utvalget med innspill. Vi har gått bredt ut og bedt om innspill til hvilke organisasjoner og personer som bør sitte i referansegruppa. Både interesseorganisasjoner, pårørende, mennesker med utviklingshemming og andre som har viktige bidrag til utvalgets arbeid, skal bli hørt. Jeg vil selv delta på møte med referansegruppa for å høre deres synspunkter og innspill.

Det er viktig for regjeringen å gi den enkelte og familiene større frihet til selv å bestemme over eget liv og treffe egne valg. Fleksible løsninger legger til rette for at alle kan bruke sine evner best mulig, basert på egne ønsker og evner.

Utvikling

Bladet Utvikling gis ut av Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming (NAKU). NAKU er opprettet av Helsedirektoratet. NAKU skal bygge broer mellom fagmiljøer og tjenesteytere i kommunene,

slik at vi sammen kan jobbe for å bedre levekårene for mennesker med utviklingshemming.

NAKU er opprettet som en selvstendig enhet ved Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST). Se www.naku.no.

Dette nummeret omhandler utvalget BLD har oppnevnt og det arbeidet de skal gjøre. NAKU har spurt 3 på jobb om hvilke forventninger de har til utvalgets arbeid.

HILDE HUSBY

FAGKONSULENT, SEKSJON FOR VOKSENHABILITERING, HELSE MØRE OG ROMSDAL

Det er svært positivt at regjeringen nå har nedsatt et utvalg som skal gå igjennom levekårene for personer med utviklingshemming.

Habiliteringstjenestene i spesialisthelsetjenesten ble etablert i forbindelse med ansvarsreformen for over 20 år siden og vi møter personer med utviklingshemming i mange faser av livet og på de fleste arenaer.

Fra et habiliteringsperspektiv er det sentralt å løfte frem viktigheten av likeverdige helsetjenester. Undersøkelser, blant annet gjort av NAKU, viser at personer med utviklingshemming er underforbrukere av nødvendige helsetjenester. Det handler både om holdninger, kompetanse og utvikling av helhetlige behandlingsforløp tilpasset personer med kognitive og kommunikasjonsmessige vansker med komplekse helseutfordringer.

Videre er det nødvendig å ha et fokus på retten til selvbestemmelse og innflytelse på eget liv. Behovet for beskyttelse og støtte vil alltid være tilstede, men vi ser også at individets ønsker og behov ofte må vike plass for gruppeløsninger, noe som igjen virker inn på trivsel, fysisk og psykisk helse samt rettssikkerheten for den enkelte. Dette gjenspeiler seg blant annet gjennom meldinger om økt bruk av tiltak med tvang og makt. Å sikre brukerstemmene i utvalgets arbeid, vil ha en avgjørende betydning for å finne gode mål, indikatorer for dokumentasjon av måloppnåelse samt tiltak for å skape bedring.

MIMMI KVISVIK

FORBUNDSLEDER I FELLESGORGANISASJONEN, FO

FO er fornøyd med at utvalget endelig er på plass. Men vi reagerer, som mange andre, på sammensetningen av utvalget.

FO har store forventninger til utvalgets arbeid og ser frem til konkrete anbefalinger og tiltak for å styrke utviklingshemmedes grunnleggende rettigheter til selvbestemmelse, samfunnsdeltagelse og gode levekår. Vi forventer at utvalgets arbeid følges opp med nødvendige tiltak og ressurser som kan sikre at forslagene blir gjennomført. Politisk prioritering og handlingsvilje både nasjonalt og lokalt og gode ledelses- og styringssystemer er viktig for gjennomføring.

Kompetanse i tjenestene er en forutsetning for å sikre forsvarlige tjenester til personer med utviklingshemming. Vi forventer en kartlegging av kompetansesituasjonen i ulike deler av tjenesteapparatet, og konkrete tiltak for å bedreboligsituasjonen til utviklingshemmede. Blant annet må Husbankens retningslinjer revideres så de samsvarer med gjeldende politikk. I tillegg må lovkrav om tilrettelagt undervisning få reelt innhold, samt at alle utviklingshemmede må få rett til arbeid eller aktivitetstilbud, og mulighet for meningsfull fritid og ferie.

Vi mener utfordringene særlig er å få operasjonalisert gode intensjoner og målsettinger. For å oppnå dette må kompetansen i tjenestene styrkes og det må bevilges nok ressurser.

BJUG RINGSTAD

NESTLEDER I NORSK FORBUND FOR UTVIKLINGSHEMMEDE, NFU

Ansvarsreformen har sporet av! Er det mulig å få reformtoget tilbake på skinnene?

Som representant for Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) kan jeg innledningsvis ikke unngå å uttrykke skuffelse og forundring over at BLD-minister Solveig Horne har unnlatt å oppnevne NFU-representant til utvalget!

«Ingenting om oss uten oss» glatt og hensynsløst tilsidesatt. Kan ikke fri meg for tanken om at dette både er et målrettet og strategisk valg!

Nok om min og NFUs forargelse over å ha blitt utestengt fra det som vi i NFU til nå har betraktet som vårt utvalg. Bestillingen fra et enstemmig Storting er forbilledlig. Viktigst av alt er «styringssystem som sikrer at nasjonale politiske mål innfris». Mangelen på styringssystem var hovedårsaken til at Ansvarsreformen sporet av.

Utvalget må sikre at formelle, økonomiske tilsynssystemer som forvaltningen har ansvaret for, kommer på plass. Videre avklare hvilket forvaltningsnivå som har ansvaret for hva. Viktigst og vanskeligst er de uformelle styringssystemene. Gode holdninger kan ikke vedtas. Derfor må utvalget lage en «pakke» med formelle og uformelle styringssystemer som kan bidra til at mennesker med utviklingshemming får et godt liv i dagens velferds-samfunn. Nettopp denne pakken blir det derfor utvalgets viktigste utfordring og oppgave å få på plass.

NYTT OG NYTTIG

Husk å melde deg på NAKUs nyhetsbrev for å få ferske og spennende nyheter på mail!
www.naku.no/nyheter

ARRANGEMENTER

BARN OG UNGE MED UTVIKLINGSHEMMING UTEN KJENT ÅRSAK arrangeres ved Frambu senter for sjeldne diagnoser 2-6. mars. Målgruppen for kurset er barn og unge med utviklingshemming uten kjent årsak (0-16 år) og deres familier og tjenesteytere.

Les mer på www.frambu.no

NFSS' ÅRSKONFERANSE 2015. NETTVERK: Funksjonshemmede, seksualitet og samliv arrangerer sin årlige konferanse i Stavanger 10.-12. mars 2015.

Les mer på NFSS' nettsider, www.nfss.no

Råd for personer med nedsatt funksjonsevne

Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet (BLD) har gitt Bufdir. i oppdrag å følge opp loven om råd for personer med nedsatt funksjonsevne og gi veiledning og informasjon til rådene. I tråd med dette har Deltasenteret utviklet en egen temaside: «Råd for personer med nedsatt funksjonsevne». Her kan du bla. lese mer om rådernes arbeidsområder, tips til organisering av rådsarbeidet og eksempler fra rådsarbeid.

Les mer på Deltasenterets nettsider: <http://www.bufetat.no/bufdir/deltasenteret/>

Retningslinjer ved seksuelle overgrep mot voksne med utviklingshemming

Det er utarbeidet egne retningslinjer ved seksuelle overgrep mot voksne med utviklingshemming. Materialet består av tre deler: 1. Plakat, 2. Retningslinjer ved seksuelle overgrep mot voksne med utviklingshemming, 3. Veileder til retningslinjer ved seksuelle overgrep mot voksne personer med utviklingshemming. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har laget en egen nettside hvor informasjonen finnes.

Les mer på http://www.bufdir.no/Retningslinjer_seksuelle_overgrep_utviklingshemmede/

Ny rapport: «Foreldre med kognitive vansker i møte med barnevernet»

Denne rapporten presenterer en studie av familier der en eller begge foreldrene har utviklingshemming eller andre kognitive vansker. Bakgrunn for studien er at kunnskapen om foreldre med utviklingshemming eller kognitive vansker er svært begrenset. Det vil si, i Norge fins det svært lite, og nesten ingen ting av nyere dato, men internasjonalt har det vært større oppmerksomhet. Samtidig tyder den internasjonale litteraturen på at det er mye upløyd mark på feltet og at det er behov for en heving av kunnskapsgrunnlaget i en norsk sammenheng. Rapporten er utgitt av NTNU Samfunnsforskning.

Lastes ned på <http://bit.ly/1zILLc0>

God ASK

«God ASK» er et veiledningsmaterieell som viser hvordan du kan bli en god kommunikasjonspartner for små barn som trenger alternativ og supplerende kommunikasjon. «God ASK» er et veiledningsmaterieell for barnehageansatte som arbeider med barn i alderen 2-6 år med behov for ASK. Materieellet er nettbasert og består av filmer og korte videoklipp, instruksjoner, forklaringer, spørsmål til refleksjon og oppgaver. Materieellet kan kjøpes i Statped's nettbutikk fra januar 2015.

Se www.statped.no

Hele utvalget samlet for det første møtet i Barne,-likestillings- og inkluderingsdepartementet

Nytteeffekten blir testen på utvalgets anbefalinger

REPORTASJE -Dokumentert nytteeffekt og dermed og en endring til det bedre i hverdagen til personer med utviklingshemming blir testen på hvorvidt utvalgets anbefalinger fungerer.

TEKST OG FOTO: Bitten Munthe-Kaas

Rådmann i Drammen kommune, Osmund Kaldheim skal lede det offentlige utvalget som Regjeringen har nedsatt for å styrke de lovfestede rettighetene til mennesker med utviklingshemming.

Kaldheim understreker innledningsvis at utvalgets arbeid ikke er å utarbeide enda en ny kartlegging av målgruppens levekår.- Vårt mandat handler om å bygge videre på og styrke den enkeltes allerede lovfestede rett til personlig

frihet og rettsikkerhet – forankret i de universelle menneskerettighetene på en måte som faktisk virker. Vel 20 år etter ansvarsreformen er det dokumentert at dette ikke fungerer godt nok på ulike livsområder. Et enstemmig Storting har derfor bedt Regjeringen om å opprette utvalget som - for å si det enkelt - skal komme med forslag om hva som kan gjøres med det.

Arbeidsform

På spørsmål om arbeidsform svarer Kaldheim at medlemmene på sitt første

møte nylig vedtok å møtes mellom åtte og ti ganger i året. – Det skal settes opp et møte med referansegruppen tidlig på nyåret. Et sekretariat med to ansatte er i full gang med å lage en arbeidsplan. I tillegg til diskusjoner om dilemmaer og problemstillinger som utvalget etter hvert blir presentert for, vil vi så langt det er mulig takke ja til invitasjoner om å delta på konferanser og andre arrangementer for å holde interesseorganisasjoner og ulike faginstanser orientert om vårt arbeid. Vi arbeider dessuten med en nettløsning som vil gjøre det mulig for

Utvalgets leder: Osmund Kaldheim.

alle som ønsker å komme med innspill til utvalget underveis. Etter at vi har avgitt rapport, blir våre anbefalinger sendt ut på høring som vil gi alle anledning til å uttale seg.

- Det er det for tidlig å si noe om allerede nå. Vår jobb blir å anbefale tiltak som fører til færre avvik. Selv om lovverket og klagemulighetene er der, blir det ofte et stort gap mellom resultatet og den enkelte ønsker og behov. Vi må derfor arbeide oss gjennom og se hvordan løsningene og prosessene kan utvikles og forbedres på områdene som er definert i utvalgets mandat – som er selvbestemmelse, rettssikkerhet, opplæring, helse, omsorg og privat- og familieliv.

Antallet

– Du har tidligere hevdet at det i alt er ca.

80 000 personer med utviklingshemming i Norge. Kommunene opererer imidlertid med ca. 21.000 som har administrative vedtak og som de dermed får overført

Det er stor forskjell på hvordan medisinerer definerer utviklingshemming i forhold til hvor mange kommunene fanger opp.

Osmund Kaldheim, utvalgets leder

midler for gjennom IPLOS-rapportering. I hvilken grad vil dette påvirke utvalgets arbeid?

-Utvalget må finne fram til det riktige antallet personer med diagnosen utviklingshemming og hva slags problemer og utfordringer funksjonsnedsettelsen innebærer for den

enkelte. Det er stor forskjell på hvordan medisinerer definerer utviklingshemming i forhold til hvor mange kommunene fanger opp. De som for eksempel er regnet for å ha «lettere» utviklingshemming kan i tillegg ha store utfordringer uten å være registrert med noen diagnose. Svarene på disse spørsmålene vil

UTVALGETS MEDLEMMER

- Osmund Kaldheim (H), rådmann i Drammen (Leder)
- Sissel Stenberg (medlem i bystyret for Frp i Stavanger)
- Mona Keiko Løken (Trygderetten)
- Rune Øygarden (vernepleier og politiker (H))
- Torill Veбенstad (Fylkesmannen i Hordaland)
- Johans Tveit Sandvin (Universitetet i Nordland)
- Ivar Stokkerei (Unicef)
- Annette Drangsholt (Autismeforeningen)
- Bernadette Kumar (Nasjonalt kompetansecenter for minoritetshelse)

KALDHEIMS BAKGRUNN

- Osmund Kaldheim arbeider nå som rådmann i Drammen kommune. Han har tidligere vært direktør i Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, statssekretær både i Arbeids- og administrasjonsdepartementet og Sosial- og arbeidsdepartementet samt ordfører i Fet kommune. Han har i tillegg til diverse politiske verv hatt en rekke toppjobber i det private næringsliv.

dermed få konsekvenser for anbefalingene som utvalget kommer med.

Samarbeidspartnere

- Hvem blir utvalgets viktigste samarbeidspartnere?

-Det er for det første de som best vet hvor skoen trykker. I tillegg til tett kontakt og innspill fra personer med utviklingshemming selv, deres pårørende og interesseorganisasjoner er utvalget avhengig av et samarbeid med ansatte organisasjoner og ulike forskningsmiljøer. Samarbeidet med den bredt sammensatte referansegruppen blir selvsagt også helt sentralt. Vi kommer dessuten til å knytte til oss spisskompetanse i den grad vi trenger på de ulike problemstillingene vi skal arbeide med.

Kaldheim vil imidlertid ikke kommentere at hverken brukernes egne stemmer eller interesseorganisasjoner er representert i utvalget, og at denne mangelen på brukermedvirkning

allerede er tatt opp både i en interpellasjon og i Stortingets spørretime. – Det er departementet som oppnevner utvalg, og statsråd Solveig Horne har begrunnet sitt valg, sier utvalgslederen.

Kompetanse

Den erfarne byråkraten og tidligere Høyre-politikeren legger derimot ikke skjul på sin bekymring over de mange ansatte innen tiltak og tjenester for personer med utviklingshemming som mangler utdanning innen sitt arbeidsfelt. –Jeg drister meg til å si at behovet for mer kompetanse for å kunne ivareta den enkeltes behov er en felles utfordring innen alle de ulike problemstillingene utvalget nå skal gå inn i. Vi må derfor anbefale tiltak som kan bidra til å tette gapet mellom tilbud og behov på dette området. Utvalget må i tillegg komme med forslag om hva som kan gjøres for å bedre rekrutteringen til de ulike utdanningene av fremtidige ansatte som skal arbeide med målgruppen.

Tidsfristen

Kaldheim legger heller ikke skjul på at det blir en utfordring for Utvalget å komme med forslag som får tilslutning, blir gjennomført, og som fungerer i praksis og samtidig overholde den korte tidsfristen. –Mange vanskelige spørsmål skal besvares. Vi vet heller ikke hvilken del av mandatet det blir mest krevende å finne gode løsninger på. Jeg føler meg likevel trygg på at vi skal klare å utarbeide konkrete anbefalinger innen rapporten skal leveres 1. juni 2016.

MANDATET

- Mandatet til det offentlige utvalget om grunnleggende rettigheter til mennesker med utviklingshemming er lagt ut i sin helhet på http://www.regjeringen.no/upload/BLD/funksjonshemmede/Mandat_249481.pdf

Torill Vebenstad og Johans Tveit Sandvin

Utvalgsmedlemmene svarer

«Utvikling» sendte følgende spørsmål til utvalgsmedlemmene om arbeidet de nå står overfor for å styrke grunnleggende rettigheter for mennesker med utviklingshemming:

Forventninger

Hvilke forventninger har du til arbeidet utvalget står overfor?

Sissel Stenberg: Jeg forventer at vi kan finne gode løsninger som svarer på mandatets oppdrag og som gjør at den enkelte det gjelder og vedkommendes familie faktisk opplever en forbedring.

Mona Keiko Løken: Jeg ser frem til åpne, ærlige og modige drøftinger om de sentrale temaene. Jeg håper jeg kan bidra til å gjøre en forskjell til det bedre for mine medmennesker som berøres av utvalgets mandat.

Rune Øygarden: Jeg håper at arbeidet skal løfte utviklingshemmedes livskvalitet ved å gjennomgå og justere system, kvalitet og tjenesteinnhold

Torill Vebenstad: Mitt håp er at vi skal komme frem til konkrete gjennomførbare tiltak som i neste omgang kan få bred politisk oppslutning.

Annette Drangsholt: Jeg har forventninger om at utvalget arbeider frem

forslag som svarer på mandatet. Det viktigste vil likevel være at det fører til forbedringer!

Ivar Stokkerei: Utvalget har fått et svært spennende mandat å jobbe ut ifra. Jeg forventer at vi klarer å løse dette oppdraget på en måte som svarer til Regjeringens mandat.

Utfordringer

Hva blir utvalgets største utfordringer?

Stenberg: Det blir å finne de gode løsningene, som vil si å utarbeide de konkrete forslagene.

Keiko Løken: Generelt er det en stor samfunnsmessig utfordring å realisere de verdier og idealer som vi betrakter som selvfølgelige. Det handler om hva som skjer i det praktiske liv. Her har vi alle et ansvar for våre holdninger og handlinger.

Øygarden: Det blir nok lettere å finne gode forslag til endring enn å selge dem inn politisk.

Bernadette Kumar

Rune Øygarden

Mona Keiko Løken

Vebenstad: Finne de gode tiltakene og at et samlet utvalg kan stille seg bak.

Drangsholt: Det er stor bredde i arbeidet utvalget skal ta fatt på. Det å være konkrete samtidig som vi har fokus på det individuelle, blir viktig.

Stokkereit: Utfordringen blir nok å klare å komme frem til tiltak som vil kunne sikre de grunnleggende rettighetene til personer med utviklingshemming.

Samarbeidspartnere

Hvilke tanker gjør du deg om utvalgets behov for samarbeidspartnere?

Stenberg: Alle stemmer som har noe å bidra med er viktige samarbeidspartnere; personer med utviklingshemming selv og deres pårørende, forskningsmiljøer, organisasjoner og tjenesteytere.

Keiko Løken: Målet om å styrke de grunnleggende rettighetene til mennesker med utviklingshemming er et samfunnsprosjekt som krever deltakelse og bidrag fra mange ulike aktører og personer.

Øygarden: Det blir mennesker som har erfaring som brukere, pårørende og ansatte / fagpersoner som er tilknyttet personer med utviklingshemming.

Vebenstad: Utvalget trenger samarbeidspartnere blant mennesker med utviklingshemming, brukerorganisasjoner og representanter fra hjelpeapparat og forskning.

Drangsholt: Viktige samarbeidspartnere blir mennesker med utviklingshemming, organisasjoner, forskningsmiljøer og tjenestelinjene.

Stokkereit: Jeg mener at de viktigste samarbeidspartnerne blir personer med utviklingshemming selv og deres

organisasjoner.

Brukermedvirkning

Hvordan vil utvalget få fram stemmene til de det gjelder?

Stenberg: Å sette sammen et utvalg som skal ha så vid kompetanse som mulig er en utfordring, spesielt hvis antallet medlemmer ikke skal bli for stort. Løsningen her ligger i å benytte referansegruppen.

Keiko Løken: I tillegg til de stemmer som kanaliseres gjennom utvalgskollega Annette Drangsholt i Autismeforeningen, vil utvalgets referansegruppe bli helt sentral.

Øygarden: Svaret må bli at vi knytter til oss et bredt nettverk og bruker referansegruppen.

Vebenstad: Utvalget må bruke referansegruppen og invitere til innspill. Jeg vil også bruke mitt eget nettverk (brukere, pårørende og ansatte i ulike deler av hjelpeapparatet).

Drangsholt: Jeg representerer en organisasjon som også har medlemmer med utviklingshemming. Ved at det i tillegg etableres en referansegruppe, ser jeg ikke på dette som en utfordring.

Stokkereit: Jeg mener det er avgjørende at utvalget bruker både referansegruppen og søker innspill fra andre som sikrer at vi får representative innspill på de ulike politikkområdene.

Rettigheter

Personer med utviklingshemming har lovfestede rettigheter på ulike livsområder som kommuner likevel ikke tar hensyn til. Hvordan mener du utvalget best kan bidra til å styrke disse

rettighetene?

Stenberg: Forhåpentligvis gjennom å finne gode løsninger som blir presentert når utvalget legger frem sitt arbeid.

Keiko Løken: Det er viktig for enhver offentlig virksomhet å reflektere rundt og ta på alvor sitt samfunnsoppdrag. Både ledere og medarbeidere må huske på at man arbeider i sårbare relasjonsrom med posisjons- og definisjonsmakt.

Øygarden: Både dette og neste spørsmål er det litt tidlig å svare på. Jeg har uansett forventninger om at de aktuelle tiltakene og utvalgets viktigste virkemiddel i arbeidet med å oppfylle mandatet og målsettingen om Frihet og likeverd, vil utkrystallisere seg i løpet av utvalgets arbeid.

Vebenstad: Vi må finne og foreslå målrettede tiltak som er gjennomførbare.

Drangsholt: Det må rettes fokus på at det er for stort språk mellom grasrot og lovgiver. Oppfatningene opppe i systemet stemmer ikke med virkeligheten. Dette er noe jeg håper utvalget kan ha fokus på, og forhåpentligvis føre til en endring ute i kommunene.

Stokkereit: Dette vil utvalget komme tilbake til i sin innstilling.

Virkemiddel

Hva mener du blir utvalgets viktigste virkemiddel i arbeidet for å oppfylle mandatet og målsettingen om Frihet og likeverd?

Stenberg: Det å ta enkeltmennesker på alvor er viktig for meg. Det innebærer at vi må lytte og lære av deres erfaringer og de pårørendes utfordringer i forhold til hjelpeapparatet. Ellers håper jeg at utvalget kan komme frem til gode forslag

Sissel Stenberg

som er gjennomførbare.

Keiko Løken: Det blir kombinasjoner av ulike virkemidler og tiltak som må virke over tid.

Vevenstad: Jeg synes dette er vanskelig å svare på nå.

Drangsholt: Jeg vil komme i gang med arbeidet, sette meg inn i materialet og få følelsen på hvordan vi skal jobbe sammen før jeg svarer på dette spørsmålet.

Stokkereit: Dette vil utvalget komme tilbake til i sin innstilling.

Skoen trykker

Hvor mener du skoene trykker mest i arbeidet for å oppfylle denne målsettingen?

Stenberg: Min oppfatning er at det fremdeles er en vei å gå. Kommunikasjon og samhandling mellom tjenestemottaker og den enkeltes pårørende og tjenesteapparatet må aldri undervurderes.

Keiko Løken: Jeg er opptatt av å utnytte det potensialet og mulighetsrommet som alltid eksisterer.

Øygarden: Her handler det mye om lokal prioritering og fokus.

Vevenstad: Min erfaring når det gjelder hvor skoene trykker mest er retten til utdanning og arbeid, samt det å tilrettelegge for at personer med stort hjelpebehov skal få muligheter til selvbestemmelse

Drangsholt: Det er nok de for store forskjellene innen tiltak og tjenester rundt om i landet!

Stokkereit: Tilsynsrapporter og Stortingetsmeldingen om Frihet og likeverd viser at det er stor ulikhet rundt hvordan kommunene innfrir tjenester og ytelser

Ivar Stokkereit

til mennesker med utviklingshemming. Dette blir det nok sentralt å se nærmere på i utvalgets arbeid.

Utdanning

Hva mener du om at svært mange arbeidstakere innen tiltak og tjenester for personer med utviklingshemming har lite eller ingen utdanning for å kunne gjøre jobben sin?

Stenberg: Kompetansespørsmålet er viktig for å styrke tjenesteapparatet. Et virkemiddel kan være å gi kommunene bedre muligheter til skoloring innenfor tjenesten.

Keiko Løken: Rekruttering og kompetanse er en stor samfunnsmessig utfordring og et dilemma på mange viktige velferdsområder. Dette er ett av flere tema som utvalget nå skal drøfte.

Øygarden: Det er viktig å skape stillingsstørrelser som man kan leve av og med. Her har lovgiver, arbeidsgivere og fagforeninger et ansvar.

Vevenstad: Det krever at utvalget har et særlig fokus på nødvendigheten av kompetanse og kompetansehevende tiltak.

Drangsholt: Kompetanseheving blir viktig, samtidig som jeg også tror det handler om vilje og moral. Man trenger ikke nødvendigvis lang utdanning for å skape en arbeidsplass med et godt arbeidsmiljø. Rett innstilling, fokus på å se enkeltmennesket og ikke diagnosen, evne til å bli kjent med de man skal arbeide med og sammen med og vilje til å tilegne seg rett kompetanse er også sentralt i denne sammenheng.

Stokkereit: Det å sikre at de som jobber med personer med utviklingshemming har riktig kompetanse, blir en oppgave

Anette Drangsholt

utvalget må se nærmere på.

Antallet

Kommunene opererer med tallet ca. 21.000 personer som har administrative tiltak. Det vil si personer med bekreftet diagnose psykisk utviklingshemming og dermed har tjenester fra kommunen. Osmund Kaldheim viser til at ca. 80 000 muligens kan være et mer riktig tall. Får dette tallet etter din mening noen konsekvenser for arbeidet og utredningen?

Stenberg: Det er viktig å se hvert enkelt menneske etter dets funksjonsnivå. Det er mitt utgangspunkt. Så får utvalget bli enige om hvilke tall vi skal legge til grunn

Keiko Løken: Et best mulig kunnskapsgrunnlag og datagrunnlag er viktig for vurderingen av tiltak.

Øygarden: Dette kan jeg ikke svare på.

Vevenstad: Jeg mener at antall ikke får konsekvenser for arbeidet, men at det kan få konsekvenser for mulige tiltak og økonomiske konsekvenser.

Drangsholt: Hvilke konsekvenser dette får for utvalgets arbeid er vanskelig å svare på nå. Søkelyset bør uansett rettes mot at ikke alle blir utredet.

Stokkereit: Utvalget vil nok primært bygge på anslaget som er angitt i stortingsmeldingen. Så får vi heller vurdere om det blir nødvendig å se nærmere på denne problemstillingen.

De to utvalgsmedlemmene Johans Tveit Sandvin og Bernadette Kumar hadde ikke anledning til å besvare spørsmålene fra «Utvikling» på grunn av stort arbeidspress.

Lær mer!

Et godt liv i egen bolig

Å velge hvor man vil bo eller hvem man skal bo med er ikke en selvfølge for alle. I SAFOs nye brosjyre "Et godt liv i egen bolig" møter du tre unge voksne med ulike utfordringer som alle bør slik de ønsker. Silje, Tormod og Tine har i samarbeid med sine kommuner etablert sine hjem. SAFO-organisasjonene har sammen utarbeidet en brosjyre om "boligjakten". Alle har ulike meninger om hvordan vi vil bo og hvem vi vil bo med. Men å velge dette er ikke en selvfølge for alle personer med nedsatt funksjonsevne. SAFO har laget en brosjyre for å inspirere til individuelle løsninger.

Brosjyren kan bestilles på www.safo.no

Indikatorer for levekår og likestilling

Statistisk sentralbyrå har utviklet et indikatorsett, en samling av indikatorer, for å følge levekårs- og livssituasjonen til personer med nedsatt funksjonsevne og beskrive status innenfor ulike livsområder. Kunnskap om levekårene og livssituasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne er et viktig underlag for politikkutforming og politiske beslutninger. Jevnlig dokumentasjon av levekårssituasjonen og samfunnsutviklingen blir spesielt viktig når Norge skal rapportere på effekten av tiltak som er truffet for å oppfylle forpliktelsene i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Rapporten kan du laste ned her:
<http://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/personer-med-nedsatt-funksjonsevne>

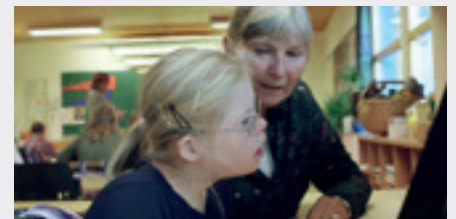

Ny lovsamling for helse- og sosialsektoren 2014-2015

Lovsamlingen dekker det velferdsrettslige feltet og inkluderer blant annet helserett, sosial vernerett og trygderett. Boka er velegnet for studenter på helse- og sosialfaglige studieretninger og for elever på helsefaglige studieretninger i den videregående skole, fordi det relevante regelverket foreligger samlet på en oversiktlig måte. Målgruppen er i tillegg helse- og sosialpersonell som ofte står overfor rettslige spørsmål, enten dette gjelder behandlingsmåten i en konkret sak eller de rettighetene som befolkningen har til ulike ytelser og tjenester.

I tillegg til lovstoffet er det tatt med et utvalg av de viktigste tilhørende forskrifter slik at lovboka kan være til nytte for lovforståelsen og rettsanvendelsen i den praktiske hverdag.

Norges lover: Lovsamling for helse- og sosialsektoren 2014-2015 av Aslak Syse kan bestilles på Akademika, www.akademika.no

Ny film om ASK

Snøball film har på oppdrag fra ISAAC og Utdanningsdirektoratet laget en film om elever som bruker ASK, alternativ og supplerende kommunikasjon. Statped har deltatt i referansegruppen.

Filmen finner du her:
<http://vimeo.com/108903254>

Mot frihet og likeverd?

– Omsorgen for utviklingshemmede i korte historiske trekk.

ARTIKKEL Meld. St. 45(2012-13) har tittelen «Frihet og likeverd- Om mennesker med utviklingshemming». Frihet, likeverd, selvbestemmelse, deltakelse og integrering er sentrale mål i stortingsmeldingen.

TEKST Synnøve Aasan

Sentrale spørsmål som lå til grunn for Meld. St. 45 har vært om føringer og målsettinger i den offentlige politikken gjenspeiles i dagliglivet til personer med utviklingshemming. Har personer med utviklingshemming likeverdige levekår? Behandles personer med utviklingshemming som likestilte samfunnsborgere? Er det lagt til rette for likestilt samfunnsdeltakelse? Hvordan ivaretas retten

til selvbestemmelse? Tilbyr samfunnet nødvendig beskyttelse? Får personer med utviklingshemming den bistanden de trenger?

Målet med meldingen var å gjennomgå levekårene til personer med utviklingshemming og på nytt og vurdere hvor langt man hadde kommet i arbeidet med å gjennomføre ansvarsreformens mål fra 1991. Det var også et ønske om å

skape debatt og fornyet oppmerksomhet rundt utviklingshemmedes situasjon.

Samfunnskritikk og endring av omsorgsidealer

Utvikling og fornying av tankemønster om hva god og dårlig omsorg innebærer, er basert på rådende kunnskap og holdninger samfunnet har. Endringer skjer ofte gjennom at enkeltpersoner,

interessegrupper eller politikere løfter utfordringene frem i den offentlige debatten. Mange mener at utviklingshemmedes situasjon ikke får stor nok oppmerksomhet i dagens samfunnsdebatt. Ved å gå tilbake til 60- og 70 tallet vil vi finne opptakten til dagens politikk og Meld.St.45. Det ble reist sterk kritikk mot omsorgskvaliteten og avdekket svært uverdige forhold i institusjonene. Dette vekket samfunnsopinionen. En av dem som gikk i bresjen for å tale utviklingshemmedes sak var Arne Skouen. Han skrev artikler om levetilstandene i institusjonene under tittelen «De som faller utenfor- og de som svikter dem». Kritikken og samfunnsstrømningene for å forbedre omsorgen for utviklingshemmede ble fanget opp i St. Meld.nr.88, (1966-67) «Funksjonshemmede i samfunnet». I meldingen beskrives omsorgssituasjonen, tiltak som er satt i verk og fremtidige retningslinjer for arbeidet. Meldinga sier at man ikke skal trekke unødige skillelinjer mellom personer med utviklingshemming og andre i medisinsk og sosial behandling, oppdragelse, utdanning, sysselsetting og velferd.

For å imøtekomme kritikken ble Helsevernet for utviklingshemmede, HVPU, etablert i 1970, og statens ansvar for institusjonene ble overført til fylkeskommunene. I den forbindelse ble det satt ned et utvalg, Lossiusutvalget, som skulle utarbeide forslag til retningslinjer og målsetninger for den videre omsorgen. Utvalget presiserte at målet for omsorgen skulle være at den enkelte skulle ha de samme rettigheter som alle andre. For å nå denne målsettingen mente Lossiusutvalget at omsorgen for utviklingshemmede måtte være en del av en tverrfaglig og integrert omsorg. Lossiusutvalget gav sin innstilling til Stortinget som grunnlag for St. Meld. nr. 88 (1974-75) «Omsorg for psykisk utviklingshemmede». Utviklingen gikk mot et modernisert HVPU, gjennom nedbygging av de store avdelingene og etablering av mindre og lokale enheter. Det skulle satses mer på dagtilbud, trening, opplæring, arbeid og sysselsetting. Økt kunnskap hos ansatte var også et tiltak for å bedre situasjonen.

Illustrasjon: Aleksander Bro Arntsen

Likeverdige tjenester - ansvaret overføres til kommunene

Kritikken av levekårene for personer med utviklingshemming stilnet imidlertid ikke etter etableringen av HVPU. Lossiusutvalget (Lossius II) ble på nytt bedt om å se nærmere på forholdene i institusjonene. Konklusjonene utvalget kom med i 1985 var at levekårene i institusjonene var uakseptable, både menneskelig, sosialt og kulturelt. Særomsorgen i HVPU ga utviklingshemmede et dårligere tilbud enn det resten av befolkningen fikk lokalt. Lossiusutvalgets innstilling førte til en ny Stortingsmelding, St. Meld.nr. 67(1986-87) «Ansvar for tiltak og tenester for psykisk utviklingshemmede». Meldingen innebar en reform for å utvikle HVPU og overføre ansvaret for tjenestene til kommunene. Formålet var å forbedre levekårene til personer med utviklingshemming. Dette skulle skje gjennom å legge til rette for at utviklingshemmede skulle ha de samme grunnleggende rettigheter og ses på som likeverdige samfunnsborgere, normalisering og integrering er sentrale begrep. I stortingsmeldingen ble det lagt vekt på at om levekårene for utviklingshemmede skulle forbedres var det nødvendig at tjenestene skulle være utformet med

utgangspunkt i den enkeltes behov. Det var også et premiss at tjenestene skulle utøves av det ordinære tjenesteapparatet så langt det lot seg gjøre, og at koordinering og godt samarbeid mellom instanser ville være avgjørende for et godt tjenestetilbud. Du kan lese nærmere om sentrale føringer, forskning og gode praksiseksempler i NAKUs kunnskapsbank (<http://naku.no/kunnskapsbanken>). NAKU har også gitt ut eksempelsamlingen «Vi vil og vi får det til» på oppdrag av Helsedirektoratet. (<http://naku.no/node/1011>).

Oppfølgingen av intensjonene i ansvarsreformen

I St. Meld nr. 40(2002-2003) «Nedbygging av funksjonshemmende barrierer», ble situasjonen for personer med utviklingshemming etter reformen gjennomgått. Her slås det fast at de samme mål og verdier som lå bak reformen i 1991 fortsatt skulle gjelde. Det vises videre til en positiv utvikling, men det konkluderes med at man fortsatt står over store utfordringer. Meldingen listet opp 13 konkrete forslag for å bedre utviklingshemmedes levekår. Blant annet utfordringer i å bygge ut kvalitativt gode tiltaks- og tjenestetilbud, sikre

brukermedvirkning, selvbestemmelse og individuelt tilpassede tjenester. Det slås også fast at utviklingshemmedes levekår og livssituasjon fortsatt trenger stor oppmerksomhet, blant annet gjennom at departementet legger opp til arenaer hvor brukere, pårørende, tjenesteytere, kommunale ledere, politikere og forskere skal kunne delta i prosesser om mål og virkemidler for å ivareta behovene til personer med utviklingshemming. Gjennom å etablere et nasjonalt kompetansemiljø ønsket departementet å bidra til å styrke det faglige grunnlaget for å bedre tjenestetilbudet for utviklingshemmede i kommunene. Dette forslaget ble konkretisert i 2007 gjennom etableringen av NAKU. Du kan lese mer om St. Meld.nr. 40 og etableringen av NAKU her: <http://naku.no/omnaku>

Ut over på 2000 tallet kommer det flere rapporter og sentrale føringer som har som mål og å bedre levekårene og styrke rettighetene for personer med utviklingshemming. Rapporten «Vi vil, vi vil, men får vi det til» kom i 2007. Rapportens hovedkonklusjon er at man fortsatt mangler kunnskap innenfor levekår- og tjenesteområdet, at man trenger flere undersøkelser og forskning og en kompetanseheving hos de som jobber i omsorgsfeltet samt en kvalitetssikring av at tjenestene ytes i samsvar med intensjonene i ansvarsreformen.

For å styrke funksjonshemmedes rettigheter til samfunnsdeltakelse ble «Diskriminering- og tilgjengelighetsloven» vedtatt i 2008. I tillegg så regjeringen behovet for å presisere at gjeldene lovverk også gjaldt personer med utviklingshemming, og informasjons- og utviklingsprogrammet «Mennesker med utviklingshemming skal heller ikke diskrimineres» (2010-2013) ble lagt frem. Målet her var å skape større bevissthet om- og videreutvikle gjeldene politikk og lovgivning for personer med utviklingshemming. I 2013 kom rapporten fra Bufdir «Slik har jeg det i dag-Rapport om levekår for personer med utviklingshemming» etter bestilling fra regjeringen. Rapporten vurderer resultatene fra ansvarsreformen og danner grunnlaget for Meld. St.45 (2012-2013).

De fleste mener at personer med

utviklingshemming har det bedre nå enn i institusjonene på 70 tallet, men mange vil hevde at intensjonene i reformen ikke er realisert fullt ut. Instansene som kom med høringsinnspill i forkant av Meld. St.45 mente blant annet at rapporten i for stor grad beskrev eksisterende tiltak på tjenesteområdet generelt, og ikke i stor nok grad den faktiske situasjonen for utviklingshemmede spesielt. Videre trakk høringsinstansene frem manglende kvalitetssikring på tjenestene, manglende selvbestemmelse og individuell tilrettelegging, økt segregering i skolen og i fritidsaktiviteter, manglende deltakelse i arbeidsliv og dagaktivitet og en økning av store bofellesskap og samlokalisering av boliger. Som en følge av stortingsmeldingen ble det satt ned et utvalg som skal foreslå tiltak for å styrke de grunnleggende rettighetene til personer med utviklingshemming. Utvalget skal ta utgangspunkt i den kunnskapen som finnes på feltet og de utfordringene som er beskrevet i stortingsmeldingen. Utvalget er bedt om å vurdere og foreslå tiltak på en rekke områder. Utvalget er bedt om særlig å utrede områdene selvbestemmelse, rettsikkerhet, kvalitet i opplæringen, deltakelse i arbeid, god helse og omsorg, samt om utviklingshemmede får oppfylt retten til privat- og familieliv. Utvalget har nylig startet sitt arbeid. Sentrale spørsmål vil blant annet være om hvilke tjenester som trengs og hvilke modeller for tjenesteomsorgen skal gjelde for personer med utviklingshemming? Du kan lese om utvalget og utvalgets arbeid i reportasjen side 5. Det fullstendige mandatet for utvalget kan lastes ned på:

http://www.regjeringen.no/upload/BLD/funksjonshemmede/Mandat_249481.pdf

Kilder: Velferdspolitikk, <http://naku.no/node/153>, Høringsnotatet, <http://naku.no/node/1169>, Johans T. Sandvin(1995) St. Meld.nr. 67(1986-87), St. Meld.nr 40(2002-2003) og <http://naku.no/omnaku>, Bufdir(2007, BLD (2010-2013) Meld. St. 45(2012-2013), <http://naku.no/node/1167>.

Frihet, likhet og broderskap: Illustrasjonsbilde fra Oslo Rådhus.

HVA ER EN MELDING TIL STORTINGET?

- Regjeringen oversender sine forslag til Stortinget i form av publikasjoner som proposisjoner og meldinger.
- Publikasjonene lages av departementene og proposisjonene er utformet som tilrådinger om hva Stortinget bør beslutte.
- Melding til Stortinget brukes når regjeringen vil presentere saker for Stortinget uten forslag til vedtak.
- Meldingene er en rapport til Stortinget om arbeid som er gjort på et spesielt felt, eller drøfting av framtidig politikk.
- Meldingene, og behandlingen av dem i Stortinget, danner ofte grunnlaget for en senere proposisjon.
- En proposisjon til Stortinget kan inneholde forslag til lovvedtak, alminnelige saker eller budsjett-saker.
- Regjeringen eller et departement kan nedsette et utvalg som skal utrede forskjellige forhold i samfunnet. Utredningen blir avgitt gjennom en rapport eller en NOU, Norges offentlige utredninger.
- En NOU eller rapport ligger ofte til grunn for en melding til Stortinget.

Kilde: www.stortinget.no og www.regjeringen.no

Fra gode intensjoner til bedre levekår?

Kronikk

ANNA M. KITTELSAA
Seniorforsker, NTNU
Samfunnsforskning
AS

I 1992 vedtok FN at 3. desember skal være den internasjonale dagen for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Vi har nylig feiret denne dagen og samtidig markert at Norge har ratifisert FN-konvensjonen om rettigheter for mennesker med funksjonsnedsettelse. Konvensjonen har som mål å sikre menneskerettigheter, frihet, verdighet og vern mot enhver form for diskriminering. Stortingsmeldingen «Frihet og likeverd» (Meld. St. 45 (2012-2013)) viser til FN konvensjonen og slår fast at de rettighetene som konvensjonen inneholder, også gjelder for personer med utviklingshemming. Utvalget som ble satt ned i etterkant av meldingen, har blant annet fått som mandat å komme med forslag til konkrete tiltak som kan sikre at nasjonale mål om likestilling og likeverd, selvbestemmelse, deltakelse og integrering blir innfridd.

Verdiene som disse internasjonale og nasjonale dokumentene bygger på, er at alle mennesker er likeverdige og har samme menneskeverd uavhengig av kjønn, etnisitet eller funksjonshemming. En omsetning av verdiene til norske politiske mål handler om å sikre aktiv deltakelse og likeverdig status for personer med nedsatt funksjonsevne. Enda mer konkret kan målene uttrykkes som bedre tilgjengelighet, sosial og økonomisk trygghet, likeverdig utdanning og et inkluderende arbeidsmarked. Det er politisk enighet både om verdigrunnlaget og målene, men det er også enighet om at målene ikke er fullt ut realisert. Som en erkjennelse av at det er et stykke igjen til realisering av målene om full deltakelse og likestilling for personer med utviklingshemming, fikk vi altså stortingsmeldingen om frihet og likeverd og det nye utvalget som nettopp har startet sitt arbeid.

Hvordan er de realitetene som mange mennesker med utviklingshemming lever med i dag? Utviklingen er fulgt tett og er godt belyst gjennom

forskning, og det meste er kjent. Vi vet at et fåtall personer med utviklingshemming bor i egne hus eller leiligheter og at svært få har valgt hvor de vil bo og hvem de vil bo sammen med. De aller fleste bor i bofellesskap; en boform som kan være egnet for noen, men som det finnes få alternativer til i kommunene. Det er et tankekors at den boformen som velges for over 80 prosent av alle med utviklingshemming, veldig sjelden er en måte å bo på som velges av andre voksne mennesker. Dette betyr at boformen i seg selv viser at personer med utviklingshemming blir betraktet som annerledes enn andre. At det tilbys så få alternativer, er dessuten et uttrykk

for at personer med utviklingshemming ses på som en gruppe med like behov. I de senere årene har bofellesskapene vokst i størrelse, og når stadig flere bofellesskap bygges med fellesareal, understreker dette at en tenker grupper mer enn individ.

Vi vet også at barn og unge med utviklingshemming med økende alder blir skilt ut fra ordinær undervisning, og det er slått fast i en egen stor-

tingsmelding at skolen har for få forventninger til disse elevene og hva de skal få med seg av læring og kompetanse. På den bakgrunn er det ikke så merkelig at svært få med utviklingshemming er i ordinært arbeid og at de fleste får uføretrygd ved oppnådd myndighetsalder. Det er med andre ord små forventninger, både til elever og til voksne med utviklingshemming, om at de skal bidra til verdiskapingen i samfunnet. På sysselsettingsområdet er mulighetene vernet arbeid eller kommunal dagvirksomhet, og her er det langt fra plass til alle. Mens vekstbedriftene vokser i størrelse, synker antallet arbeidstakere med utviklingshemming, og mange kommuner forlater produksjonsrettet dagvirksomhet til fordel for virksomhet som helst kan betegnes som fritidsaktiviteter. Når vi så føyer til at mange har

Det er politisk enighet både om verdigrunnlaget og målene, men det er også enighet om at målene ikke er fullt ut realisert.

Illustrasjon: Aleksander Bro Arntsen

en aktiv fritid, men at fritidsaktivitetene i stor grad er spesielt tilrettelagt for personer med utviklingshemming, er det kanskje ikke så merkelig at det er behov for å gå gjennom livssituasjon og levekår for personer med utviklingshemming en gang til.

Det er grunn til å spørre hvorfor det fremdeles er så stor avstand mellom alle de gode intensjonene og dagliglivet til mange med utviklingshemming. Jeg har ikke alle de gode svarene, men vil prøve å peke på noen forhold. Et forhold er at det har skjedd store endringer i kommunene. Da ansvarsreformen trådte i kraft, fantes det på høyt administrativt nivå faglig sterke talspersoner for rettighetene til personer med utviklingshemming. Disse er ikke til stede i samme grad som før, og dette har ført til at kunnskap og kompetanse om personer med utviklingshemming befinner seg på større avstand fra administrative og politiske beslutninger enn tidligere. Et annet forhold handler om medias rolle. Det sterke mediefokuset på levekårs-situasjonen for personer med utviklingshemming er borte, og historiene som presenteres er ofte individbaserte tragedier eller solskinnshistorier som bygger opp under stereotyper om annerledeshet.

Fortsatt finnes det mange myter omkring

personer med utviklingshemming som vi har fått med oss gjennom eventyr, skjønnlitteratur og media. En av de sterkeste mytene er at personer med kognitive vansker er «evige barn». Konsekvenser av at en blir møtt som barn er paternalisme og avhengighet; ikke selvbestemmelse, frihet og likeverd. En annen myte er at personer med utviklingshemming er sin egen diagnose; det vil si at diagnosen forklarer alt de sier og gjør. Det betyr at andre forholder seg til dem som utviklingshemmede og ikke som unike enkeltindivider. På denne måten fratras de sine individuelle egenskaper og personlighetstrekk og framstår som mennesker som i vesentlig grad skiller seg fra andre. Dette kommer sterkt til uttrykk gjennom spesielle boliger, manglende tilgang til ordinært arbeid og fritidsaktiviteter som er spesielt tilrettelagt bare for personer med utviklingshemming. Med andre ord forteller omgivelsene historier om annerledes mennesker som lever spesielle liv, og med dette opprettholdes mytene.

Vi har ikke nådd langt nok når det gjelder å innfri konvensjoner og lover, og vi beveger oss kanskje heller ikke i riktig retning. Det er derfor behov for å stoppe opp og spørre hvor vi er. Målene er klare – vi må bare sørge for å bli enige om veien dit.

B

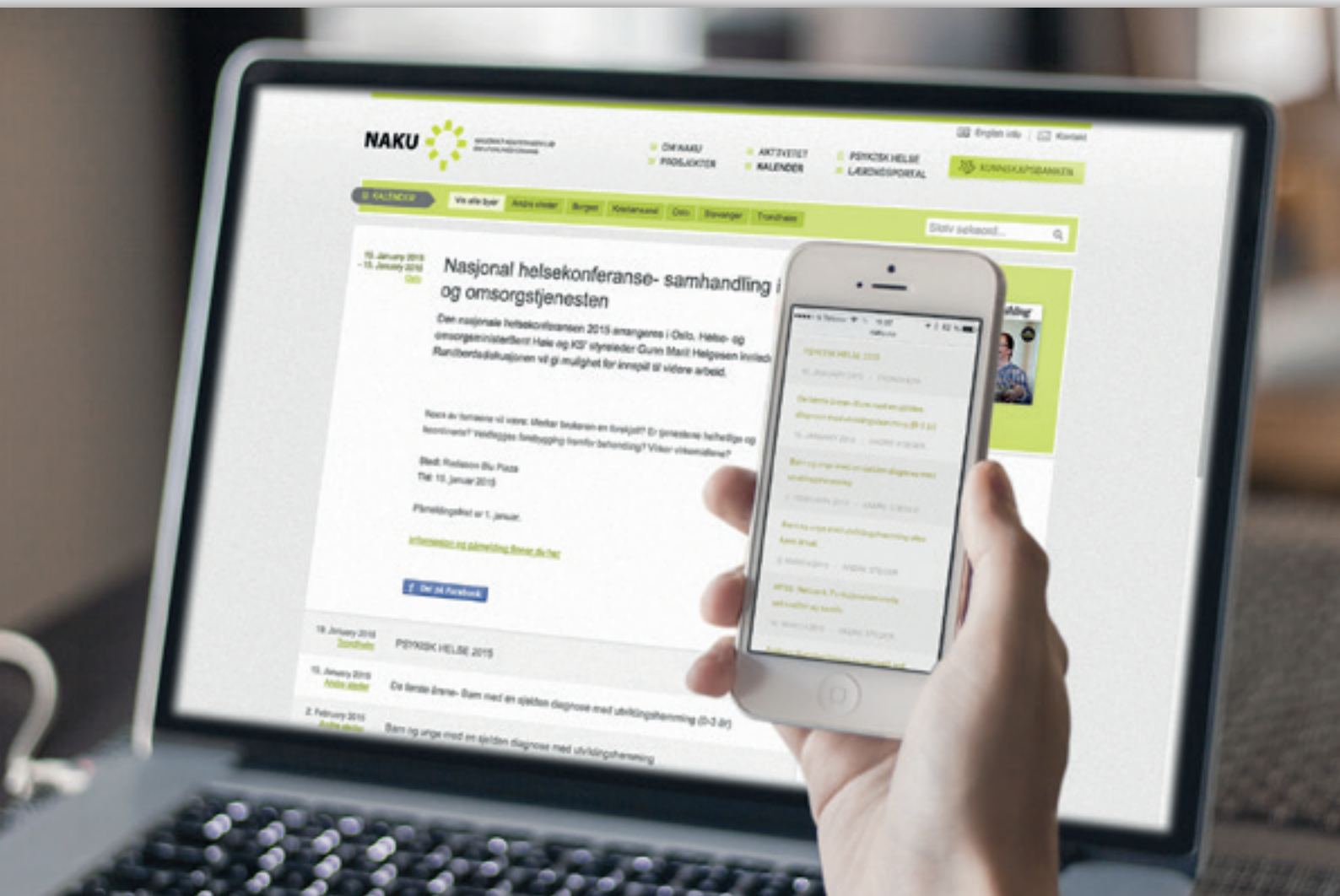
Economique

NORGE P.P. PORTO BETALT

Avsender:

Høgskolen i Sør-Trøndelag, NAKU,
Postboks 2320,
7004 Trondheim

Besøk NAKU sin nasjonale kurs og konferansekalender

Her finner du en oversikt over aktuelle arrangementer i hele landet. Du kan også selv legge inn kurs og konferanser.

<http://naku.no/kalender>

NAKU

NASJONALT KOMPETANSEMILJØ
OM UTVIKLINGSHEMMING

Utvikling kommer ut fire ganger i året og kan bestilles gratis på naku@hist.no

Bladet er for deg som yter tjenester til mennesker med utviklingshemming.

Du skal finne interessante reportasjer, debatter, råd og tips inne i bladet.

Utvikling gis ut av Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming (NAKU)

Hva ønsker du å lese mer om? Vi vil gjerne høre fra deg på naku@hist.no